

Б Ъ Л Г А Р С К А А К А Д Е М И Я Н А Н А У К И Т Е

ИНСТИТУТ ЗА ДЪРЖАВАТА И ПРАВОТО

1000 София, ул. "Сердика", № 4, ет.III, тел. 987-49-02, e-mail: ipn_bas@bas.bg

ДО

**Председателя на Научното жури, определено със
заповед РД 09-85 от 27.02.2015 г. на Директора на ИИОЗ–
БАН по конкурса за професор по научна специалност
05.11.01 (Социология)**

РЕЦЕНЗИЯ

ОТ ПРОФ. Д-Р СТЕФКА СТЕФАНОВА НАУМОВА,

Институт за държавата и правото - БАН,

по конкурса за заемане на академичната длъжност "професор"

в ИИОЗ при БАН в професионално направление 3.1. (Социология, антропология и науки за културата), научна специалност 05.11.01 (Социология)

В конкурса за заемане на академичната длъжност "професор" по специалността "Социология" за нуждите на ИИОЗ при БАН участва един кандидат – **доц. дсн Анна Мантарова от секция „Социален контрол, отклонения и конфликти"** в ИИОЗ при БАН. Документите са подадени в срок и в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ).

Общо описание на представените материали

Образователната подготовка, научните и учебните занимания и постижения, специфичният профил на професионалната реализация на кандидатката напълно съответстват на обявения конкурс. В него доц. Анна Мантарова участва с 1 монография и 19 студии и статии след хабилитацията по социология, от които 2 статии в сборници в чужбина и 17 - в български издания. Посочен е и отделен списък с всички публикации на кандидата след заемане на академичната длъжност „доцент". Почти всички публикации са в авторитетни академични издания, чието име и реноме са достатъчен атестат за качество на разработените трудове. Тези публикации свидетелстват за научната зрялост на кандидатката и отразяват основните нейни приноси за развитието на теорията и практиката в областта на социологията.

Научните трудове, предложени за рецензиране са тематично свързани помежду си. Обединява ги общата проблематика, към която авторката е насочила своите научни интереси, а именно – **разработване на теоретико-методологичните основи и изясняване на емпирико-приложните параметри на един от възловите**

проблеми на съвременната социология – рискове на трансформацията, екологични рискове, устойчиво развитие, отклоняващо се поведение. Представеният набор от публикувани научни трудове дава достатъчно основания за участие на кандидатката в конкурса и за оценка на научните ѝ приноси.

Обща характеристика на научната, научно-приложната и педагогическата дейност на кандидатката

Доц. дсн Анна Мантарова има богат професионален опит от различно естество, придобит в изследователска, научно-приложна, педагогическа и административна работа. От 2001г. – тя е доцент (старши научен сътрудник II степен) в секция “Глобално и регионално развитие” на Институт по социология на БАН, а от 2008г. – доцент (ст. н. с. II степен) в секция „Социален контрол, отклонения и конфликти ” в същия институт.

В периода 2005г. – 2008г. е ръководител на секция “Глобално и регионално развитие” в Институт по социология на БАН, а от 2008 до 2010 г. - научен секретар на Института по социология. От 2010 до 2012 г. - научен секретар на Институт за изследване на обществата и знанието, от Септември 2012 г. до Октомври 2014) е помощник-директор по научното израстване в ИИОЗ при БАН, а след това до сега – отново научен секретар.

Може да се каже, че научно-приложната дейност, която е особено богата, доминира, което обаче не принизява научно-теоретичната, материализирана в публикации с теоретичен характер. А.Мантарова има участия с доклади и като модератор в 16 научни конференции, 11 от които международни и 5 - национални с международно участие.

Работила е по подготовката, управлението и изпълнението на множество проекти (по данни от приложената справка - 23), финансирани предимно от международни институции и програми или възложени от различни министерства – МОСВ, МТСП (ОП „Развитие на човешките ресурси“), НФНИ към МОН и др. Същевременно тя има и дългогодишна преподавателска практика (от 1996г.) в няколко университета ЛТУ – София (2010 – 2014), ВТУ “Св. Св. Кирил и Методий”- Център за обучение София (1998г. - 2001г.), Славянски университет (1997г. - 1998г.), била е лектор на семинари пред различна аудитория. Трябва да се изтъкне, че преподавателската дейност на доц. А. Мантарова покрива един доста широк отраслови и тематичен спектър – Социология, Социология на престъпността, Социология на политиката. Горепосоченото дава основание да се каже, че научната, научно-приложната и педагогическата дейност на кандидатката са доста балансирани и много добре представени. А. Мантарова е била научен ръководител на един докторант, успешно защитил дисертационен труд , а в момента е научен ръководител на двама докторанти, които са в срок на обучение.

Съдържателен анализ на научните постижения

В повечето работи на кандидатката се наблюдава ясно изразена иновативност и прилагане на интердисциплинарен анализ, в който компетентно се съчетават теория, нормативна уредба (особено в трудовете, посветени на екологичното законодателство) и социология, вкл. анализи на професионално набран емпиричен

материал. В подготовката на емпиричните правно-социологически изследвания личи много висока социологическа култура. Много добро впечатление прави и широкото използване на контролни въпроси и на разнообразни техники. Прилаганият интердисциплинарен подход позволява на авторката многостранно и задълбочено да се опишат и обяснят сложни комплексни социални явления, връзки и зависимости, да се конструират обяснителни модели, обединяващи евристичния потенциал на различни отрасли на социологията. Като цяло работите се характеризират с изразена собствена авторска позиция, с компетентност и оригиналност на анализа.

Специално място сред тях бих отредила на монографията „Екологични проблеми и устойчиво развитие“, София, 2015г. (№ 1 в Списъка с публикациите), както и на студиите „Проблемът за престъпността в България в условията на модернизация и интегриране в ЕС“ (№ 10 в Списъка с публикациите), „Проекции на икономическата криза в живота на българина“ (№ 11 в Списъка с публикациите), „България в ЕС: равносметка през погледа на българите“ (№ 12 в Списъка с публикациите), „Вътрешен ред и лична сигурност – български реалности и очаквания в европейски контекст“ (№ 13 в Списъка с публикациите), «Престъпност и лична сигурност: състояние и перспективи» (№ 14 в Списъка с публикациите), „Европейската перспектива на България и престъпността“ (№ 15 в Списъка с публикациите), „Домашното насилие в България и Македония“ (№ 16 в Списъка с публикациите), „Етнически аспекти на престъпността в България и Македония“ (№ 17 в Списъка с публикациите), „Престъпността в условията на трансформация: промени и зависимости“ (№ 18 в Списъка с публикациите).

Справката за приносите на кандидатката отразява адекватно постиженията ѝ в представените за конкурса публикации. Следвайки нормативните указания за характера на научните приноси, смятам че научните постижения на доц. д-р А.Мантарова са и в трите посочени рубрики.

Приноси

Научните приноси на доц. д-р Анна Мантарова виждам в две тематични области: социални отклонения (с акцент най-вече на престъпността) и екологични проблеми.

В областта на проблематиката относно социалната девиация могат да се посочат следните приноси:

1. На основата на задълбочен анализ на престъпността са изведени нейните количествени и качествени характеристики и динамика в условията на макросоциална трансформация (публикациите под № № 18,10,13,14,15). Установени и анализирани са зависимостите на състоянието и динамиката ѝ с основни характеристики на социалната среда – икономическа (с оглед на това е направен подробен анализ на отражението на световната икономическа криза върху българската икономика и на проекциите ѝ на микроравнище - №11) и политическа ситуация, институционална динамика и функционалност, промени в ценностните системи и т.н. След анализ на широк спектър социални проблеми, характеризиращи етапа на прехода е установено влиянието им върху престъпността и девиантното поведение. Определени и систематизирани са факторите, които влияят върху престъпността (публикациите под № № 10,12,13,18,9).

2.Обосновано е значението за обществото на състоянието на масовата престъпност. Изказано и аргументирано е становището, че с оглед на външния натиск в периода преди присъединяване на България към ЕС за редуциране на „изнасяната“ организирана престъпност, масовата или „битова“ престъпност се подценява от институциите (№ №12,13,14,15).

3.С използването на статистическа и емпирична информация от повтарящи се ЕСИ в периода 2004-2010г. е анализирана дейността на правоохранителните органи и дефицитите в нея, а също и обществените оценки и очаквания в това отношение (№ №12,13,14,15).

4.Като е изследвана виктимизацията и личната сигурност в джендър-перспектива са очертани особеностите и спецификата на виктимизацията на жените и са определени основните социални фактори, които я обуславят (№ 8).

5.На основата на изследване на престъпността в сравнителна перспектива (конкретно на базата на сравнение с друга балканска страна в преход - Македония) са определени специфични особености и специфики, вкл. и свързани с етнически характеристики (при ромите в България и албанците в Македония) и са открити сходствата и различията и факторите, които ги обуславят. Очертани са тенденции и очаквания за бъдещето (№ 17).

6.На основата на изследване на домашното насилие (в сравнителна перспектива за България и Македония) като форма на девиантно поведение са систематизирани неговите форми и са изведени икономическите, културни, психологически детерминанти с по-трайно или краткосрочно действие (№16).

В областта на екологичната проблематика се открояват следните приноси:

1.Систематизирани и критично анализирани са основни съвременни социологически концепции за рисковете и в частност за екологичните рискове. На тази база е предложена оригинална авторова концепция за екологичните рискове и социологическото им изследване, в която съчетаването на опорни точки от реалистката и конструктивистката перспектива обогатява възможностите за многостранното им и задълбочено обхващане и разкриване на сложните им взаимовръзки със социалния контекст. С оглед на това са дефинирани съществените и необходими индикатори за характеризиране на екологичните рискове и на взаимовръзките им с елементите на социалната среда. Систематизирани и анализирани са концепции за устойчиво развитие и подходи и критерии за измерването му (монографичният труд под № 1 в списъка).

2.Разработеният модел за социологическо изследване на екологичните рискове е операционализиран и приложен, вкл. при провеждане на емпирични социологически изследвания. В резултат на анализа на богата информация е описано състоянието и динамиката на екологичните рискове в българско общество през последните три десетилетия. Проблемът за екологичните рискове е позициониран в по-широк социо-културен контекст и са анализирани връзките и зависимостите им с икономическите, политически, организационно-структурни и културни компоненти на социалната среда. Специален акцент е поставен на изясняване аспектите на релациите „субекти-среда-институции“. Детайлно са анализирани връзките и зависимостите на екологичните рискове с макросоциалните процеси и с проекциите им на микроравнище. Разкрити са нови факторни въздействия върху екологичните рискове, възникнали в новите условия в хода на трансформацията на българското общество (№ 1 и № 3 в списъка).

3. Предложен е оригинален модел на екологичната култура – феномен, който има ключово значение по отношение на генерирането и управлението на екологичните рискове. Моделът е операционализиран и е конструирана система от индикатори за установяване на състоянието и динамиката на екологичната култура и нейните социалногрупови диференциации и факторни зависимости. Освен че може да се ползва за дългосрочен мониторинг, моделът може да се конкретизира и адаптира за проучвания и сред различни социалнодемографски и професионални групи (монографичният труд под № 1 в списъка).

4. Използван е практико-приложният потенциал на разработената система от индикатори за измерване на екологичната култура. Изказани и обосновани са твърдения за мястото на екологичните ценности в ценностната йерархия на българското общество и те са обяснени в социо-културния контекст. В хода на панелни ЕСИ е събрана информация, която е позволила детайлно и задълбочено да се анализират широк кръг параметри на екологичната култура (на екологичното съзнание и релевантното към екологичните рискове поведение) и е очертан социално-демографският ѝ профил (№ № 1, 2,4,5,7 в списъка) . Специален акцент е анализът на състоянието и тенденциите в изменението на екологичната култура в генерационен разрез (№6 и №7 в списъка).

5. Направен е оригинален анализ, обвързващ екологичните рискове (тяхното генериране, възприемане и отреагиране) с икономически интереси на социалните субекти и съществуващи социални неравенства и преди всичко образователни и подходни (монографичният труд под № 1 в списъка).

6. Направен е сравнителен анализ на субективните оценки по отношение на екологичните проблеми, както във времеви план - на различни етапи на социалната трансформация, така и във връзка с образователните, възрастови и социално-групови характеристики. Очертана и обяснена е наблюдаваната динамика (монографичният труд под № 1 в списъка).

Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература

В приложената справка кандидатката е посочила общо 41 цитирания, от които 32 в България и 9 - в чужбина. Трябва да не се забравя обаче, че тези справки винаги са непълни, защото авторите не могат да имат подробна, още по-малко изчерпателна информация за цитиранията на техни трудове.

Критични бележки

По-скоро като препоръка бих посъветвала доц. дсн Анна Мантарова да разшири международните си изяви, най-вече чрез участие в международни колективи, за да даде по-голяма видимост на своите знания и умения. Препоръчвам по-голяма прецизност в боравенето с нормативни актове, особено в областта на екологичното законодателство, както и проблемите на престъпността, доколкото тези области са във фокуса на внимание не само на социолозите, но и на юридическата общност.

Лични впечатления за кандидата

Познавам доц. дсн Анна Мантарова от преди защитата на докторската ѝ дисертация, като веднага искам да подчертая, че нямаме общи публикации. Участвала съм в НЖ по конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“, както и по защита на дисертационния ѝ труд за придобиване на научната степен „доктор на социологическите науки“. Моето мнение е, че това е един амбициозен и мотивиран учен и човек с висока компетентност в областта и на социологията, и на социологията на правото, детайлно познаващ теорията на емпиричното социологическо изследване и с капацитет за сравнения в широк европейски контекст. Цялостното ми впечатление е, че през периода на своето досегашно научно развитие, с публикуваните си монографии, студии и статии, доц. дсн Анна Мантарова категорично се доказва сред професионалната общност като експерт в проблематиката със значителен потенциал за развитие.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представените по-горе преценки за общите и конкретните научни достойнства на разглежданите научни трудове и направените критични бележки могат да послужат като основа за оценката на научните качества на кандидатката.

Следва особено да се подчертае способността на доц. д-р Анна Мантарова да избира за изследване изключително актуални, неразработвани в българската социологическа наука проблеми с голямо практическо значение, да поставя важни теоретични въпроси и да търси адекватни отговори. Трудовете на кандидатката притежават всички достойнства за да бъде направено предложение за заемане от доц. дсн Анна Иванова Мантарова на академичната длъжност “професор”.

В заключение, убедено препоръчвам на Научното жури на основание на Глава трета, раздел IV от ЗРАСРБ, чл. 61 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и чл. 12, ал10 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в БАН да предложи на НС на ИИОЗ – БАН да избере **Анна Иванова Мантарова** за професор.

РЕЦЕНЗЕНТ:

Проф. д-р Стефка Наумова,

(Член на Научното жури)

София, 14 април, 2015